

IV Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears

(Eivissa, 1 i 2 d'octubre, 2010)

2012

Col·legi Oficial de Doctors
i Llicenciats en Filosofia i Lletres
i en Ciències de les Illes Balears
Secció d'Arqueologia

Coordinació:

Mateu Riera Rullan

Edita:

Vessants, Arqueologia i Cultura SL

ISBN:

978-84-937994-3-4

Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears

IV Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears (Eivissa, 1 i 2 d'octubre, 2010) / [Coordinació Mateu Riera Rullan]- 296 p. ; 21x21 cm.

ISBN 978-84-937994-3-4

M. Riera Rullán

1. Arqueologia – Eivissa – Congressos

902(460.32)

PRESENTACIÓ

Les IV Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears, al igual que les tres primeres, han estat organitzades principalment per la Secció d'Arqueologia del nostre Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de les Illes Balears. Aquestes jornades es varen celebrar a Eivissa els dies 1, 2 i 3 d'octubre de 2010. En representació de dita Secció el comitè organitzador va estar format per Glenda Graziani, Juan José Marí, Bartomeu Salvà i el sotasignat. D'entre ells crec que és de justícia destacar la magnífica labor realitzada per l'arqueòloga Glenda Graziani.

Però també cal esmentar que per aquestes quartes jornades es va comptar amb l'inestimable ajuda del Museu Arqueològic d'Eivissa i Formentera i del Consell d'Eivissa. D'aquestes dues institucions es va poder gaudir, dintre del comitè d'organització, de les labors realitzades per Jordi H. Fernández, Director de l'esmentat museu, i de Josep Maria López Garí, Director Insular de Patrimoni del Consell pitius.

A tots ells els vull donar les gràcies i mostrar tot el meu reconeixement donat que crec sincerament que el resultat final de la feina feta va significar un vertader èxit per a tota la comunitat arqueològica balear. Amb la publicació que tenen a les seves mans podem tornar a dir que estam d'enhorabona per l'excel·lent trajectòria que estan experimentant aquestes Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears. Cal recordar que a les primeres de 2006, fetes a Manacor i impulsades pràcticament en solitari per l'arqueòloga municipal Magdalena Salas, es varen presentar 12 xerrades i es van publicar els corresponents 12 articles. Aquella bona embranzida inicial va anar donant bons fruits i així, cinc anys més tard, a les IV Jornades, es varen arribar a presentar 36 xerrades i se n'han pogut publicar 34 signades per fins a 69 autors diferents. És a dir, que del

2006 al 2010 s'ha triplicat la presentació de treballs exposats i publicats, tots ells relacionats amb temàtiques íntimament lligades a les nostres illes. És una evidència que mirant cap enrere hem d'estar molt contents d'haver pogut viure les quatre jornades de Manacor, Felanitx, Maó i Eivissa, així com d'haver pogut fer realitat les seves quatre publicacions. Tot plegat crec que es pot qualificar de quasi miraculós, doncs pens sincerament que cinc anys enrere poca gent hagués apostat gaire a què s'hagués arribat fins aquí on hem arribat.

Vull remarcar que en aquest quart volum han presentat novetats, estudis i investigacions diversos professors de mitja dotzena d'universitats, tècnics insulars o municipals, directors de museu, etc., però majoritàriament arqueòlegs professionals lliberals. A tots ells, i sobretot a aquests darrers, els vull mostrar la meua admiració, donat que varen voler compartir la seva feina sense cobrar ni un euro, deixant algun dia de treball, i, en molts casos, pagant les despeses del desplaçament i l'allotjament de la seva pròpia butxaca.

Crec sincerament que tot plegat és una bona mostra de l'amor a la nostra professió de tots els que hem participat a les Jornades i a la present publicació. Fa goig veure que dintre del nostre gremi hi ha gent que sent vertadera vocació i que actua en conseqüència, conscient del fet que si no es dóna a conèixer la feina feta, no s'està complint amb el deure de tornar a la societat allò que ens ha donat.

En la mateixa línia crec que s'ha de valorar molt positivament el haver aconseguit per primera vegada poder reunir professionals de l'arqueologia que treballen a Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera. Certament, des de l'inici de les Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears, una de les coses que es volia potenciar era el poder compartir coneixements de

cadascuna de les illes, doncs aquesta era i segueix sent una de les mancances i de les assignatures pendents de la nostra comunitat científica.

En línies generals crec que el nivell de la majoria dels articles lliurats justifica de sobres la seva publicació. Evidentment molts d'ells han quedat una mica curts donades les limitacions d'espai que es pateixen en aquests tipus de miscel·lànies. Tot i això, se'ns dubte, serviran per a què tothom pugui introduir-se en les més que interessants recerques presentades.

No puc ni dec acabar sense demanar disculpes pel retard en la publicació d'aquestes IV Jornades. Sent justos però, podem assenyalar que foren diversos càrrecs del Consell d'Eivissa els que no varen acomplir els seus compromisos respecte aquesta publicació. Per tant, no som jo qui explicarà les causes de tot plegat, però sí que puc dir que des de la Secció no hem aturat de fer feina per a què aquest volum hagi arribat al bon port que a continuació podran contemplar.

Mateu Riera Rullan

President de la Secció d'Arqueologia del

Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en

Filosofia i Lletres i en Ciències de les Illes Balears.

SUMARI

L'EXPLOTACIÓ PREHISTÓRICA DELS RECURSOS CUPRÍFERS D'ILLA DEN COLOM (MAÓ, MENORCA).....	11	SOBRE EL SISTEMA DE CIERRE DE LOS HIPOGEOS EN LA NECRÓPOLIS DEL PUIG DES MOLINS (EIVISSA).....	83
Bartomeu Lluï Estarellas, Laura Perelló Mateo, Mark A. Hunt Ortiz, Damià Perelló i Fiol Bartomeu Salvà Simonet		Jordi H. Fernández, Ana Mezquida	
APROXIMACIÓ A LA FAUNA MALACOLÒGICA MARINA EN EL JACIMENT DELS CLOSOS DE CAN GAIÀ. LANAVETA	19	LA NECRÓPOLIS RURAL DE CAN PEP DES FERRER. NUEVAS APORTACIONES SOBRE NECRÓPOLIS RURALES EN LA ISLA DE IBIZA.....	89
Miquel Àngel Vicens i Siquier		Glenda Graziani, Juan Jose Mari Casanova, Jonathan Castro Orellana	
RESULTATS PRELIMINARS DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL SECTOR OEST DEL JACIMENT DE CORNIA NOU (MAÓ, MENORCA).....	27	MATERIALS PÚNICS TROBATS AL LITORAL DE MENORCA.....	99
Antoni Ferrer Rotger, Montserrat Anglada Fontestad i Lluís Plantalamor Massanet		Octavio Pons Machado	
ESCOBRINT TREPUCÓ: RESTAURACIÓ I REINTERPRETACIÓ DE LA GALERIA I EL BARRI SUD DE MARGARET MURRAY.....	35	RESULTATS PRELIMINARS DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA REALITZADA A L'EDIFICI DEL CARRER SANT MIQUEL Nº 10-12 (PALMA DE MALLORCA). ESTUDI ANTROPOLÒGIC DE DOS ENTERRAMENTS ROMANS.....	105
Elena Síntes Olives i Silvia Villalonga		Sebastià Munar Llabrès, Francisca Cardona López	
SACRIFICIS I OFRENES EN EL SANTUARI DE LA SEGONA EDAT DEL FERRO DEL POBLAT D'ELS ANTIGORS (ILLA DE MALLORCA).....	43	LES RASSES DE CONREU D'ÈPOCA ANTIGA I EL PATRIMONI HISTORIC ARQUEOLÒGIC A EIVISSA: UN REpte URGENT.....	115
Jordi Hernández-Gasch, Carles Velasco Felipe		Josep Mª López Gari, Ricard Marlasca Martín	
EL PROCESO CONSTRUCTIVO DE LA TORRE I DEL YACIMIENTO DEL PUIG DE SA MORISCA.....	53	EXCAVACIÓ I MUSEÏTZACIÓ DEL JACIMENT ARQUEOLÒGIC DE L'ILLOT DELS FRARES (SES SALINES, MALLORCA). CAMPANYES 2009-2010.....	123
Emili Garcia Amengual		Mateu Riera Rullan	
LA UTILIZACIÓN DE ENGOMBES EN LAS COMUNIDADES POSTALAYÓTICAS DE LA ZONA DE SANTA PONÇA (MALLORCA).....	61	MENSAE RECTANGULARES DE MÁRMOL DE LOS YACIMIENTOS DE LA ANTIGÜEDAD TARDÍA DE LA ILLA DEL REI Y FORNÀS DE TORELLÓ (MENORCA).....	135
Daniel Albero Santacreu, Jaume García Rosselló, Manel Calvo Trías		Silvia Alcaide González	
S1. UN EDIFICI SINGULAR EN EL SON FORNÉS D'ÈPOCA CLÀSSICA (SEGLES III A.N.E – I DE N.E.).....	71	EL SECTOR OEST DE SON PERETÓ (MALLORCA) ENTRE ELS SEGLES VI I VIII DC: EVOLUCIÓ HISTÒRICA I FUNCIONAL.....	143
Paula M. Amengual, Albert Forés Gómez, Lara Gelabert Batllori, Sylvia Gili, Jordi Hernández-Gasch, Vicente Lull, Rafael Micó, Cristina Rihuete, Roberto Risch.		Mateu Riera Rullan, Miguel Àngel Cau, Magdalena Salas Burguera	

INTERPRETACIÓ DE LES PRACTIQUES FUNERARIES I ANÀLISI ANTROPOLÒGIC DELS ENTERRAMENTS DEL SECTOR OEST DEL CONJUNT PALEOCRISTIÀ DE SON PERETÓ (MANACOR).....	151	L'ARQUEOLOGIA I L'ESTUDI D'EDIFICIS.....	225
Llorenç Alapont, Assumpció Malgosa, Gemma Prats-Muñoz, Roger Real, Magdalena Sastre		Antoni Ferrer Abárzuza	
APROXIMACIÓ A LA GESTIÓ DELS RECURSOS FAUNÍSTICS DEL SECTOR OEST DE SON PERETÓ (MANACOR) ENTRE ELS SEGLES VI I VIII DC.....	159	ELS CLOSOS DE CAN GAIÀ. UN JACIMENT PREHISTÒRIC AL SEGLE XXI.....	233
Alexandre Valenzuela, Damià Ramis		Joan Fornés Bisquerra, David Javaloyas Molina, Llorenç Oliver Servera, Tomeu Salvà Simonet	
ALGUNES CONSIDERACIONS SOBRE L'EXTENSIÓ I CRONOLOGIA DE L'ARS PURPURARIA A EBUSUS.....	169	ARQUEOLOGIA I PÚBLIC A MALLORCA, UNA TRISTA HISTÒRIA. REFLEXIONS A PARTIR D'UNA INTERVENCIÓ A SON CORRÓ.....	241
Benjamí Costa, Carmen Alfaro		David Javaloyas, Magdalena Sastre, Llorenç Oliver, Emmanuelle Gloaguen	
LA EXPOSICIÓN MONOGRÁFICA “MANURQA”. PROYECTO DIDÁCTICO DE BOSTON UNIVERSITY SOBRE LA EXCAVACIÓN DE UNA ESTRUCTURA ANDALUSÍ EN TORRE D'EN GÁLMÉS.....	179	ESTRATEGIAS Y ACCIONES EN EL DESARROLLO DEL PARQUE ARQUEOLÓGICO DEL PUIG DE SA MORISCA (CALVIÀ).....	249
Amalia Pérez-Juez Gil		Calvo, Manel; Albero, Daniel; Calderón, Maria; Gloaguen, Emmanuelle	
SEGUIMENT ARQUEOLÒGIC EN EL CENTRE DE MANACOR. EVIDÈNCIES DE LA TRAMA URBANA DES D'ÈPOCA ISLÀMICA.....	187	PROSPECCIONES GEOFÍSICAS EN “ELS CLOSOS DE CAN GAIÀ” (FELANITX, MALLORCA).....	255
Antonio Micol Argudo, Magdalena Salas Burguera		Christoph Rinne, Bartomeu Salvà	
PROJECTE JAUME IV – CAMPANYA 2008.....	193	L'ÚS DEL GEORADAR EN LA GESTIÓ DEL PATRIMONI ARQUEOLÒGIC. L'EXEMPLE DEL PROJECTE DE RECUPERACIÓ I PEATONALITZACIÓ DEL FRONT COSTANER ENTRE CALA MORLANDA I S'ILLOT –MANACOR.....	261
Helena Inglada, Maria Llinàs		Antonio Ruiz, Helena Inglada	
RESULTADOS DEL CONTROL ARQUEOLÓGICO EN EL BALUARD DEL PRÍNCIP DE LA MURALLA RENACENTISTA DE PALMA DE MALLORCA.....	199	ELS CLOSOS DE CAN GAIÀ: UN JACIMENT PREHISTÒRIC VIST PER LA PREMSA ACTUAL.....	269
Antonia Martínez, Mateu Riera Rullan, Damià Ramis, Maria José Rivas		Almudena Briones Campos	
LA PRESÓ DE LA CASA CONSISTORIAL DE FELANITX: DE L'ARQUEOLOGIA DE SALVAMENT A LA POSADA EN VALOR DEL PATRIMONI HISTÒRIC.....	211	CONSERVACIÓ I RESTAURACIÓ DE CLOSQUES D'ESTRUÇ DECORADES A EIVISSA.....	277
Llorenç Oliver, Jaume Deyà, Magdalena Sastre		Laia Fernández Berengue, Helena Jiménez Barrero, Mónica Roselló Bouso, Teresa Rullán Garau	
ARQUEOLOGIA VERTICAL I EVOLUCIÓ ARQUITECTÒNICA DE LA TORRE DEL PALAU DE MANACOR.....	217	NOVES APORTACIONS A LA RESTAURACIÓ DEL VIDRE DEL MUSEU ARQUEOLÒGIC D'EIVISSA.....	283
Magdalena Salas Burguera i Joan Pascual Femenias		Laia Fernández Berengue, Helena Jiménez Barrero, Mónica Roselló Bouso, Teresa Rullán Garau	

INTRODUCCIÓ

La present comunicació tracta sobre el projecte desenvolupat des de l'any 2007 fins a l'actualitat a la torre del Palau de Manacor. Aquest edifici, únic vestigi que queda del palau medieval d'en Jaume II a Manacor ha estat objecte de nombroses modificacions durant els darrers set segles que han canviat la seva fisonomia i han eliminat les parts més essencials del palau. Actualment la torre és l'únic que queda d'aquest immoble. Des de l'Ajuntament de Manacor es va sol·licitar un projecte per dur a terme un repicat de façanes i un estudi històric, arqueològic i arquitectònic de l'edifici per poder elaborar un projecte de recuperació del conjunt medieval i dotar d'un nou equipament cultural a Manacor.

En aquesta comunicació s'explicaran les passes administratives que han fet possible que s'executàs tota la fase prèvia d'estudi i la fase de projecte, els problemes i desencisos que hi ha hagut durant l'obra i els reptes de futur. De la mateixa manera, s'exposaran les troballes realitzades i les conclusions que han permès definir la evolució històrica de l'edifici.

CONTEXT HISTÒRIC

Després de la conquesta de Mallorca per part del rei Jaume I es va dur a terme una política que pretenia dividir la illa en dos espais diferenciats: l'àrea urbana com a centre polític i de decisió i, l'àrea rural, com espai proveïdor de la ciutat. Segons l'investigador Jaume Sastre "la planificació rural cercava tres objectius: potenciar la repoblació, procurar la defensa del territori i crear zones d'esbargiment per als monarques, aptes per practicar-hi la caça" (SASTRE, 2002). Fruit d'aquesta política territorial, va ser l'establiment d'una sèrie de palaus a diferents indrets de l'illa per visitar les diferents poblacions que conformaven el seu regne. Dins aquest context històric, té lloc la construcció del Palau de Manacor.

ANTECEDENTS ADMINISTRATIUS

El 7 de març de 1991 la Torre passà a ésser municipal en virtut d'un conveni entre els promotors d'un nou edifici. Els anys 2000-2001 començà un projecte d'intervenció a la torre per part del Consell de Mallorca que acabà per problemes amb la propietat del soterrani de l'edifici. Desafortunadament d'aquesta intervenció no hi ha cap tipus de memòria arqueològica. En el moment de començar la intervenció, l'edifici es trobava tancat i en estat de deteriorament. L'objectiu de la neteja dels paraments era conèixer de primera mà les restes dels murs que hi havia en època medieval i tenir una seqüència estratigràfica vertical de l'evolució que havia sofert l'edifici per així poder identificar les diferents fases de l'edifici. D'aquesta manera, la finalitat era dur a terme un projecte que contemplàs totes les fases de l'edifici i que fos respectuós amb elles. Així d'una vegada per totes, es volia acabar amb les intervencions parcials sense tenir un coneixement profund de l'immoble. El darrer trimestre de l'any 2008 es va dur a terme el repicat de façanes interiors i exteriors de tot l'edifici. La metodologia d'estudi com ja es va expressar quan es va demanar el permís d'intervenció en el Consell de Mallorca va consistir en netejar les façanes de tots els morters i adossaments que les cobrien. Després mitjançant l'estratigrafia vertical de paraments i seguint la metodologia de Harris s'ha dut a terme un estudi acurat de les diferents fases de l'edifici.

ESTUDI HISTÒRIC

FAÇANES INTERIORS

1- Planta baixa:

En aquest indret s'han documentat diferents intervencions dels anys 60 quan aquest espai es va condicionar com a Museu de les Perles. De fet, la sala feta en el terra mostra com

sota les rajoles (UE 148) dels anys 60 no es conserva cap tipus de paviment antic, només hi ha ciment i la roca natural. Pel que fa a la coberta d'aquesta planta hi ha actualment una volta de canó de maresos travats amb un morter de gra fi (UE 149). Durant la intervenció de l'any 2000 per part del Consell de Mallorca es va fer una cala en el reblit de la volta i es varen trobar una sèrie de gerres que es poden datar entre els segles XVII-XVIII. L'any 2010 hem intervingut en la volta localitzant tot el sistema de gerres del finals del s. XVII i principis del XVIII que es va col·locar per fer de reblit. També s'han localitzat els permòdols i el referit original medieval de la torre. En planta baixa hem documentat quatre portals que segons el sistema constructiu són dels primers moments de construcció de la torre:

1- Un portal fet de maresos al NE que és un forro d'un portal més antic (UE 117). Tot fa pensar que és el portal rebaixat que ja es descriu en Durliat. Entre l'arc original i el forro modern hi ha un reompliment a la cara interna de l'arc fet amb un marès de color taronja aliè a la construcció i travat amb ciment portland (UE 118)

2- Un portal d'arc de mig punt fet de maresos (UE 131) que conserva el cap i alçat i les ranures per travar la porta. En el començament de l'obra aquest portal està tapiat (UE 132) amb maresos taronges a la part de l'arc i totxos i maresos referits a la part de l'obertura del portal.

3- Dos portals de mig punt de marès travats amb morter de calç fi (UE 138 i 145). Ambdós presenten un forro de marès modern (UE 136 i 143 respectivament) que desvirtuen el seu estat original. Sabem que aquests portals són d'un primer moment perquè el sistema constructiu original, el tàpia, s'adossa perfectament a ells.

La façana NW presenta moltes modificacions d'època moderna, obertures (UE 122), el negatiu d'un prestatge que recorre tota l'estança a una alçada del terra actual de 2,25 m (UE 120) i ja no queda cap resta del tàpia original d'aquest costat llarg de la torre.

2- Planta primera

Pel que fa al sistema constructiu documentat en planta primera ja es veu clarament el model que es reproduirà a tot l'alçat:

les parets llargueres (NW i SE) tenen tàpia i, les parets curtes (NE i SW) tenen paredat de pedra amb les cantoneres de marès. Actualment el terra té rajoles prefabricades de 20 per 20 de color gris. Per sota hi ha el reblit de la volta de la planta baixa.

Pel que fa al sostre està format per biga armada (UE 89) amb bovedilla corba de fang (UE 90) i encanyissat (UE 91). Aquest sostre no té res a veure amb el sostre original que seria de bigues de fusta sobre permòdols i estaria més alt que l'original actual de primer pis.

Pel que fa a les obertures d'aquesta planta s'ha documentat que:

– la finestra de la façana principal, la NE, ha estat molt modificada ja que té un forro de marès (UE 6), un brancal fet de totxos de fang (UE 3), un postís imitant la finestra antiga (UE 4) i el dintell de la finestra fet amb solera de formigó (UE 5). Només en el brancal esquerra s'observen les dovelles originals de marès (UE 7) d'aquesta obertura.

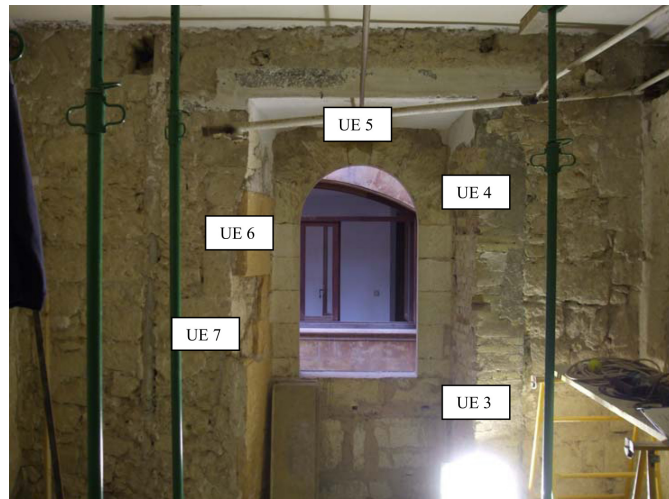

Fig. 1 Interior de la finestra de façana NE

Inicialment vàrem considerar aquesta obertura una finestra antiga però quan es va dur a terme el repicat exterior de la façana NE ens vàrem adonar que les dovelles de marès d'aquesta obertura baixaven més que el que seria allò aconsellable per a una finestra i, per aquest motiu, pensam que es tractaria d'un

portal d'accés a la planta pis. A més un altre tret que considerem significatiu per pensar que aquesta obertura és un portal no una finestra és la seva tipologia ja que les finestres de la darrera planta que són les que considerem originals tenen els brancals formats per peces llargueres i, en canvi, com s'observa en aquest fotografia les dovelles són peces amb horitzontal.

– La finestra de la façana NW no és original sinó que és una imitació de les de la planta superior. Així quan s'ha repicat el perímetre de la finestra s'ha observat com aquesta finestra la conformen peces de marès (UE 16) de diferent origen i que tot això està travat amb ciment portland. Realment en aquest indret hi havia una obertura ja moderna (UE 19) que és reaprofitada per fer la finestra en una època relativament recent, pensam que és dels anys 60. A més, la tàpia (UE 15) d'aquest costat llarg no s'adossa directament amb la finestra sinó que retalla la tàpia i amb ciment portland trava la finestra.

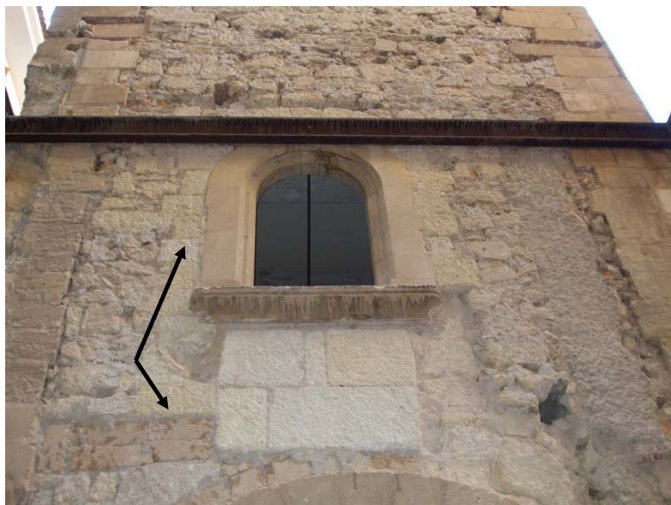

Fig. 2 Exterior de la finestra de la façana NE.

– L'obertura de la façana SW és la que ens ha presentat més problemes d'interpretació ja que estava molt malmesa. Els brancals de marès (UE 23) que la conformen han sofert moltes modificacions per passar canalitzacions i diferents instal·lacions. El que sembla clar és que no es tracta d'un portal ja que quan es va repicar la façana SW es va comprovar com l'arc de descàrrega

del portal de planta baixa estava tallat per aquesta obertura. Això significa que l'obertura que actualment veim a la planta pis no és la mateixa que seria originalment ja que és impossible que retallés l'arc de descàrrega. Per aquest motiu, ens inclinam a pensar que en aquest indret hi hauria una finestra.

3- Planta segona

Pel que fa al sistema constructiu es torna a reproduir la tàpia en els costats llargs i el paredat de pedra en els curts. El terra d'aquesta estança és de rajola hidràulica de 20 per 20 cm de color marró que fa unes aigües (UE 61). El costat NW-SW de l'estança s'havia emprat per fer un lavabo en els anys 60 i això fa que aparegui tot el sistema d'instal·lacions, un paviment elevat de rajoles vermelloses (UE 60) i unes rajoles de color verd (UE 59 i 66). Al cantó NE-NW dins el rebllit d'un funeral es varen trobar restes de diari de l'any 66 que concorda molt bé amb les rajoles que tenim en aquest planta i amb la gran reestructuració que es fa de la torre. El sostre actual de la segona planta és de bigues rodones amb bigues travasseres de secció rectangular (UE 83 i 84) per sobre té bovedilla plana de fang encalada (UE 85).

Pel que fa al repicat de les parets en aquest indret s'han documentat dos forjats anteriors en el que ara podem veure:

a- Es tracta del negatiu d'una volta de canó (UE 56). On s'observa aquest tret millor és al costat NW, on a més hem trobat un pilar (UE 55) per aguantar-la. Aquesta volta la situariem cronològicament entre els ss. XVI i XVII, quan la torre és propietat dels Ballester. Aquesta teoria es basa en què a la tercera planta s'han trobat restes d'una clau de volta que tipològicament situariem en aquest interval de temps.

b- Anterior en aquest forjat n'hi hauria un de bigues de fusta sobre permòdols (UE 51). En aquesta planta s'han documentat 7 permòdols en el costat NW i 3 en el SE. A la façana NW el negatiu de la volta talla els permòdols, per la qual cosa ens indica que aquests són anteriors a la volta. Consideram que aquest forjat de fusta sobre permòdols és l'original de la torre.

També a la façana SE varem poder observar les traces de la volta (UE 56) i els permòdols (UE51). Les dues fases d'aquests antics forjats. Pel que fa al tema de les obertures, les

dues finestres d'aquesta planta són modernes, també dels anys 60. Una d'elles s'obri a la façana SW i es tracta d'un finestró (UE 67) que es va fer per donar llum a la dutxa. L'altra és una finestra (UE 78) que es fa a imitació de les de dalt de tot i que interiorment està feta amb totxos de fang referits amb ciment portland. Aquesta obertura talla completament la tàpia (UE 79) que conforma aquest mur. En aquesta planta, a la façana NE es varen veure bé els forats de pal (UE 41) deixats per les bastides quan anaven pujant el mur. També en aquest mateix mur es va veure la finestra que ara tenim a la planta tercera i que originalment conformaria algun tipus de finestra amb festejador.

Aquesta planta ha estat important a l'hora de la investigació per adonar-nos que la torre presenta planta baixa i dues no planta baixa i tres com està actualment. Aquesta afirmació la podem fer després de tenir evidències clares d'aquests forjats de bigues de fusta sobre permòdols i l'absència d'obertures a la planta actual segona.

4- Planta tercera

En aquesta darrera planta és on s'observa millor el mètode constructiu amb tàpia i paredat ja que és on més superfície de tàpia es conserva.

Pel que fa al forjat actual és de bigues de formigó pretensat (UE 150) amb bovedilla curva de fang encalada (UE 151). Així i tot en aquest indret s'han localitzat diversos forjats entre l'original i aquest més recent:

1- El més antic de tot queda documentat amb l'existència dels permòdols retallats (UE 109) que aguantarien un sostre de bigues de fusta.

2- En una època posterior indeterminada la coberta recreix i veim com es deixa d'emprar el forjat amb permòdols i tenim el negatiu de forats de biga (UE 106). En aquest moment per sobre d'aquest forjat es recreix amb totxos de fang (UE 153) que cobreixen la paret de tapial que coronava la torre. Aquest fet és molt clar a la cara SE.

A la cara NW per sobre del segon forjat de bigues de fusta (UE 106) s'ha localitzat una canal de test de secció rectangular (UE 110) que ens indica que aquest sostre tenia una inclinació lleu per evacuació de l'aigua.

Pel que fa al paviment que es conserva en aquesta planta és de rajoles prefabricades de 20 per 20 cm que alternen un dibuix amb blanc i negre.

Les obertures localitzades en aquesta planta corresponen a quatre finestres (UE 96, 105, 114 i 154) d'arc de mig punt que es situen a la part central de cada cara interna. Interiorment aquestes finestres corresponen al tipus festejador encara que aquest ja ha desaparegut. Durant el repicat de paret s'ha pogut observar com tant el sistema constructiu de tàpia com de paredat de pedra s'adossa sincrònicament amb els brancals de la finestra

Durant el repicat de parets a la cara NE s'ha trobat restes d'una clau de volta que, com ja explicàrem amb anterioritat, pensam que seria del forjat amb volta entre planta primera i segona. El situam per paral·lels estilístics entre el s. XVI i XVII.

Fig. 3 Restes de clau de volta localitzada com a material constructiu.

FAÇANES EXTERIORS

Façana NE

Els trets més significatius d'aquesta façana són que el portal actual és un forro de l'original. Es conserven les dovelles de l'arc i els maresos del brancal. Pel que fa a la finestra de planta pis, hem argumentat amb anterioritat perquè consideram que es tracta d'un portal. Realment la única obertura original és la finestra de la planta pis. En aquesta façana, la tècnica constructiva és paredat. Les sageteres són les origi-

nals. Sabem per la còpia del BOE de l'any 1946 quan es declara Monument Històric Artístic Nacional que quan es descriu la torre es parla de 18 sageteres; per aquest motiu, pensam que els costats llargs devien tenir 6 sageteres i els curts 3. En aquesta façana curta hi ha 3 sageteres conservades.

Façana NW

Aquesta façana originalment pensam que devia ser de tàpia, però actualment ja només es conserva a nivell de 1a, 2a i 3a planta i no en tot el seu recorregut. Les intervencions que s'han anat fent al llarg dels segles han anat canviant aquest sistema constructiu pel paredat.

Figura 4. Detall de l'estat de la tàpia de la 2a planta on es veuen en molta claretat els encofrats de 20 cm de gruix amb la terra i les separacions de calç.

Façana SW

Aquesta és una de les façanes més problemàtiques perquè ha sofert molt d'afegitons al llarg dels anys i especialment durant el s. XX. Així mateix d'aquesta façana és una de les imatges més antigues que hi ha de la torre del Palau, imatge que apareix en el Die Balearen de l'Arxiduc Lluís Salvador. La part superior de la torre està igual a excepció de la incorporació de més merlets; les sageteres són ben visibles encara que avui en dia només quedi la traça d'una d'elles. Pel que fa al finestró amb arc apuntat que apareix a la segona planta, ha

aparegut l'arc apuntat però totalment modificat perquè a la part interior d'aquesta cara es va fer un lavabo amb dutxa en els anys 60. Per sota d'aquesta finestra hi ha una obertura que correspondria a la que hi ha actualment en planta pis però modificada ja que actualment funcionaria de portal quan a la imatge del XIX apareix com una finestra. Per sota d'aquesta obertura apareix un afegitó que creim que podria ser un excusat ja que té una canal d'evacuació en un costat.

A la planta baixa de la façana SW es conserva un dels portals originals de la torre que nosaltres consideram que seria el portal d'accés original a tot el complex del palau. Aquest portal es troba molt modificat i molt malmès però conserva les dovelles de l'arc de mig punt original i l'arc de descàrrega per sobre. Apart d'això a les cantoneres d'aquesta façana s'intueix com hi havia murs adossats el que fa pensar que la torre formava part d'un conjunt més ampla que se li adossava. D'aquesta manera, té sentit la intervenció arquitectònica que es va fer en els anys 60 en la mesura que es varen realçar aquests afegitons.

Fig. 5 Dibuix del plànol d'en Berard i fotogrametria de la mateixa façana realitzada per l'ICAC l'any 2006.

Façana SE

Aquesta façana, igual que l'anterior, presenta un estat molt deteriorat degut als afegitons que s'han fet al llarg del temps. Com ja hem explicat quan descrivíem les cares interiors de la torre, en planta baixa ens trobam amb dos portals de mig punt que són del moment de construcció de la torre. El fet que hi hagi aquests dos portals, que a les cantoneres de la torre es vegi com tenia murs adossats i el gravat de l'Arxiduc fan pensar en un cos adossat en aquesta cara. Aquesta hipòtesi cobra sentit ja que perquè hi hagi aquests dos portalons en planta baixa pensam que són per accedir a unes altres estances ja que no té gens de sentit posar-los de cara a un exterior.

En aquesta mateixa façana s'ha observat com la tàpia apareix a la segona i tercera planta. És interessant comprovar que arriba fins al coronament de la torre, fet que corrobora el que ja s'havia observat per la cara interna quan fan un segon forjat en el terrat i recreixen amb totxos de fang revestint la tàpia. De fet, els merlets localitzats en aquesta façana són els únics que estan fets de tàpia amb un referit de morter.

CONCLUSIONS I EVOLUCIÓ ARQUITECTÒNICA

Una vegada, realitzat l'estudi històric i durant el seguiment del transcurs de les obres el que podem dir respecte al sistema constructiu de la torre és que:

- Les parets llargueres tenen tàpia, d'uns 20 cm d'amplada i recoberts per un morter de calç a sobre, mentre que les curtes estan fetes amb paredat.

- En planta baixa, el portal d'entrada al recinte o portal forà estaria al SW i l'accés a la clastra del palau es faria pel portal rebaixat al NE. El dos portals de mig punt a la façana SE serien de comunicació cap a altres estances del palau. Consideram que la torre forma part d'un conjunt més ampla que té el seu accés principal per la cara SW i que per aquí accediríem a una clastra per la cara NE a partir de la qual s'ordenaria tot el conjunt d'estances del Palau seguint el model de la torre dels Enagistes, sincrònic en el temps amb l'edifici del Palau. Aquest Palau tendria els seus límits segons la illa actual de cases, seguint la hipòtesi ja plantejada en els anys 90 pels arquitectes Neus Garcia i Jaume Oliver.

- La torre estaria formada per planta baixa i dues plantes més amb sostre de bigues de fusta sobre permòdols. Els negatius d'aquests permòdols s'han localitzat i permeten conèixer l'alçada exacta de les estances. A la planta baixa, cap a finals del s. XVII, es construeix la volta de canó i amb el reblit de la mateixa tapen els permòdols del sostre d'aquesta planta que ara han aparegut, juntament amb el referit original del mur.

- A la primera planta de la torre trobam un portal d'arc de mig punt sobre el portal NE i una finestra de dimensions i tipologia desconeguda sobre el portal SW que nosaltres identifi-
ficam com a portal forà.

- En planta primera i segona s'han descobert també els negatius d'uns permòdols que aguantarien l'escala de dos trams que comunicaria les diferents plantes.

Fig. 6 Gerres i permòdols localitzats en el reblit de la volta de canó.

BIBLIOGRAFIA

- BERARD, G. 1789: *Viaje a las villas de Mallorca*. Ajuntament de Palma, 1983.
- CARVAJAL, A.; RIERA, A. 1997: "La primera partió del Palau" a *Full parroquial Nostra Senyora dels Dolors*, núm. 4, setembre.
- CARVAJAL, A.; LLITERAS, J.; GOMILA, A. 1999: *Els antics oratoris de Manacor*. Manacor: Ajuntament de Manacor.
- DURLIAT, M. 1989: *L'art en el regne de Mallorca*. Palma.

Fig. 7 Alçats amb l'evolució constructiva de la torre realitzats per Joan Pascual.

- FUSTER, G. 2006: *Historia de Manacor*. Palma.
- PIFERRER, P.; QUADRADO, J.M. 1968: *Islas Baleares. Col. Recuedos y Bellezas de España*. Palma.
- ROSSELLÓ VAQUER, R. 1978: *Historia de Manacor: segle XIV*. Palma.
- ROSSELLÓ VAQUER, R. 1979: *Historia de Manacor: segle XV*. Palma.
- ARXIDUC LLUÍS SALVADOR, 1984: *Las Baleares. Descritas por la palabra y el dibujo (Die Balearen)*. Palma.
- SANTAMARIA, A. 1955: *El Reino de Mallorca en primera mitad del siglo XV*. Palma.
- SASTRE, J. 1984: “El alcázar de Manacor (Mallorca). Datos para su estudio”, *Institut d’Estudis Baleàrics*, núm. 14.
- SASTRE, J. 2002: *Els palaus rurals de mallorca i la política cinegètica de la monarquia mallorquina de la primera meitat del segle XIX*.
- SEGURA, J. 2000: “El Palau de Manacor i la seva torre” a *Quaderns de Perlas y Cuevas*, núm. 39.
- Catàleg Jaume II i les ordinacions de l’any 1300*. Palma: Consell de Mallorca, Departament de Cultura. 2000.
- TRUYOLS, A. 1908: “El alcázar de Manacor” a *BSAL*, tom XII. Palma, 1908, p. 106-109 i a *La Aurora*, núm. 88 i 89.
- VARGAS PONCE, J. 1983: *Descripciones de las Islas Pithiusas y Baleares*. Barcelona.